

RIJKSDIENST VOOR DE MONUMENTENZORG

(Samenvoeging van) Complex-besluit(en) tot aanwijzing

12 DEC. 2002

DE STAATSSECRETARIS VAN ONDERWIJS, CULTUUR EN WETENSCHAPPEN

Gelet op de artikelen 3 en 4 van de Monumentenwet 1988 (Staatsblad 1988 nr. 638):

Gehoord de Raad van de gemeente waarin de hierna te noemen onroerende zaak is gelegen:

Gehoord gedeputeerde staten van de provincie waarin de hierna te noemen onroerende zaak is gelegen, indien dit zich bevindt buiten de in artikel 20a, eerste lid, van de Wegenverkeerswet 1994 (Staatsblad 1994 nr. 475) bedoelde bebouwde kom;

Gehoord de Raad voor cultuur:

BESLUIT

De als volgt aan te duiden onroerende zaak, zomede als samenstellend onderdeel van het complex van onroerende zaken, aan te wijzen als beschermd monument:

Het betreffende complex van onroerende zaken is:

Provincie : Utrecht
Gemeente : Zeist
Naam : Zandbergen

Monumentnummer : 511550

PLAATSELIJKE AANDUIDING

Amersfoortseweg 18 te Huis ter Heide, e.a.

KADASTRALE AANDUIDING EN KADASTRALE TENAAMSTELLING

Zie bij het onderdeel van het complex

OMSCHRIJVING

Omschrijving van het complex

In structuur en deels in detail gaaf bewaarde buitenplaats met HOOFDGEBOUW (1), HISTORISCHE TUIN- EN PARKAANLEG (2), IJSKELDER (3). Ten oosten van de dorpskern Huis ter Heide ligt de historische buitenplaats Zandbergen gesticht in 1654 na de aanleg van de Nieuwe Amersfoortse Straatwegh (1652) ter ontginning van de heidegronden. J. Schade van Westrum kocht twee percelen aan weerszijden van deze weg, zoals de Nieuwe Kaart van den Landen Utrecht uit 1696 aangeeft, en liet op het zuidelijke perceel het huis Sandbergen bouwen. Het

noordelijke perceel functioneerde als overtuin. In 1754 kocht George Tamo Falck het goed en herbouwde, waarschijnlijk direct na de aankoop, het huis. In een verkoopadvertentie van 1791 wordt 'een zedert weinig jaaren nieuw getimmerde Heere Huizinge' vermeld. Het huis, zoals thans nog aanwezig, ligt tussen zwaar geboomte en binnen een landschappelijke aanleg, die op de kadastrale kaart van ca.1830 wordt aangeduid met de benaming 'lust- en plezierboschen' (zie ook Lutgers, 1869). Ten tijde van Lutgers was de voorgevel voorzien van een doorlopend balkon. Vanaf de voorgevel loopt een brede zichtas in noordelijke richting naar de overtuin, thans Blookerspark. In zuidelijke richting, vanaf de achterzijde van het huis loopt een weg in ruime curven naar de heidegronden, zoals de tekening van Numan uit ca.1800 laat zien. Deze weg is in de eerste helft van de twintigste eeuw rechtgetrokken. Ten oosten van het huis ligt een grote moestuin, die ook in de verkoopadvertentie van 1791 wordt genoemd en die tegenwoordig in gebruik is als bomenkwekerij. De fundamenteën van de kassen en koude/warme bakken vormen de laatste restanten van de oorspronkelijke inrichting. Van de bijgebouwen -koetshuis, stallen, tuinmanswoning- is alleen de negentiende-eeuwse orangerie bewaard gebleven, die echter grondig verbouwd is tot kapel en om die reden voor de bescherming van ondergeschikt belang is. De bijgebouwen in de voormalige moestuin zijn eveneens door diverse verbouwingen voor de bescherming van ondergeschikte betekenis. In 1897 werd in opdracht van J. Blooker door Copijn het park gereorganiseerd. In deze tijd werd tevens een groot waterreservoir annex ijskelder gebouwd, gesitueerd in een, thans nog aanwezige hoge heuvel die als uitzichtspunt diende. In 1920 wordt het in- en exterieur van het huis door de architect J.W. Hanrath gewijzigd. Deze verbouwing vindt plaats in opdracht van de toenmalige eigenaar Robert May. Sinds 1947 is de buitenplaats in bezit van de Zevende-dags Adventisten.

Op de bij de omschrijving behorende kaart is de omgrenzing van het complex alsmede de aanduiding van de onderdelen aangegeven. De omgrenzing wordt bepaald door de Amersfoortseweg, Ericaweg en Dolderseweg. De zuidgrens loopt door het park. De niet-genoemde bouwkundige onderdelen binnen de omgrenzing van de historische buitenplaats, waaronder de school en enkele sterk gewijzigde dienstwoningen, zijn voor de bescherming van ondergeschikt belang.

Waardering

De HISTORISCHE BUITENPLAATS ZANDBERGEN is van algemeen cultuur-, architectuur- en tuinhistorisch belang:

- vanwege het 18de-eeuwse hoofdgebouw, dat in classicistische stijl is gebouwd;
- vanwege de vroeg-20ste-eeuwse elementen in het in- en exterieur van het hoofdgebouw van de architect Hanrath;
- vanwege de gaaf bewaarde visuele relatie met de overtuin (Blookerspark);
- vanwege de redelijk bewaarde laat-18de-eeuwse aanleg in landschapstijl;
- als onderdeel van de reeks buitenplaatsen aan de Amersfoortseweg.

Rijksdienst voor de Monumentenzorg

Bladzijde
3

RKSI.UIT
987444

waarvan Zandbergen het best bewaard is gebleven;
- vanwege de visuele samenhang tussen de verschillende onderdelen.

RIJSDIENST VOOR DE MONUMENTENZORG

bladzijde
4BESLUIT
987444

Samenstellend onderdeel van het complex is:

Provincie : Utrecht
Gemeente : Zeist

Monumentnummer : 511551

PLAATSELIJKE AANDUIDING

Plaats : Huis ter Heide
Straat : Amersfoortseweg
Huisnummer : 18

KADASTRALE AANDUIDING

Kad. Gemeente : Zeist
Sectie : C
Nummer : 1268

Kad. Gemeente : Zeist
Sectie : C
Nummer : 973

OMSCHRIJVING

Omschrijving onderdeel 1 (Amersfoortseweg 18): HOOFDGEBOUW
(Zandbergen).

Aan de Amersfoortseweg ligt het bakstenen huis Zandbergen dat rond 1754 in sobere classicistische stijl is opgetrokken. In 1920 heeft de architect J.W. Hanrath het huis uitgebreid met een serre tegen de westgevel, een rechthoekige uitbouw met het trappenhuis tegen de oostgevel en een dubbel bordes tegen de zuidgevel. Tevens zijn bij deze verbouwing de roedervensters teruggebracht. Het op rechthoekige grondslag opgetrokken pand met geblokte hoeklisenen bestaat uit een souterrain en twee bouwiagen afgesloten door een gecorniste kroonlijst onder een met Hollandse pannen gedekt afgeplat schilddak met gemetselde hoekschoorstenen. De gevels zijn regelmatig vormgegeven met meerruits schuifvensters, draaivensters in het souterrain en dakkapellen voorzien van pilasters en klauwstukken. De zevenassige voorgevel heeft een symmetrische indeling met een driezijdig middenrisaliet, waarvan de zijvlakken licht gebogen zijn en iets inspringen. De middenrisaliet wordt overkapt door een schilddakje en bekroond door een ijzeren windvaan. Centraal bevindt zich een dubbele toegangsdeur met getoogd bovenlicht gevat in een barokke omlijsting gedecoreerd met gebogen ranken. Ook de dakkapel heeft een barokke omlijsting met kuif en klauwstukken. De achtergevel is vijf traveeën breed met een licht risalerende middenpartij waarin een eenvoudig

omlijste toegangsdeur met bovenlicht. De deur is bereikbaar via een rechthoekige bordestrap uit 1920 gebouwd door de architect Hanrath. De bordestrap heeft bakstenen pijlers met natuur/kunststenen detaillering en ijzerwerk. De middelste dakkapel van deze gevel wordt bekroond door een bronzen luidklokje. Tegen de rechter zijgevel is een rechthoekige veranda-achtige serre aangebouwd bestaande uit natuurstenen zuilen die een kroonlijst dragen met daarop een balustrade van het balkon. De zuilen staan op een hoge bakstenen voet met een trap aan de linkerzijde. De linker zijgevel heeft centraal een rechthoekige uitbouw van drie traveeën waarachter zich het trappenhuis bevindt. In het middenrisaliet aan een bordes is de toegangsdeur met zijlichten gevat in een eenvoudige omlijsting die een balkon met ijzeren balustrade draagt. Een dubbele deur opent op het balkon met boven de deur een hoog opgetrokken boogvenster, die voor de lichttoetreding van het trappenhuis zorgt. Aan weerszijden van deze middenpartij bevindt zich een vensteras bestaande uit een negenruits venster en een langgerekt meerruits venster. In het INTERIEUR is ondermeer van belang de toevoegingen die Hanrath in 1920 heeft aangebracht, namelijk terzijde van de entree de grote hal met monumentale eikenhouten schouw en statietrap met balusters in Marotstijl; de achterkamer met betimmeringen; de voormalige herenkamer met betimmeringen en zeventiende-eeuwse schouw (1688), die van elders afkomstig is. Oorspronkelijke achttiende-eeuwse elementen zijn de omlijste paneeldeuren.

Waardering

HOOFDGEBOUW (Zandbergen) is van algemeen belang:

- vanwege de ouderdom;
- vanwege de architectonische vormgeving in eenvoudige classicistische stijl die typerend is voor de 18de eeuw;
- vanwege de vroeg-20ste-eeuwse verbouwing aan het interieur (betimmeringen, trap en schouwpartij) en het exterieur (serre, aanbouw, bordes) van de architect Hanrath;
- vanwege de kenmerkende ligging binnen de historische tuin- en parkaanleg;
- vanwege de functioneel-ruimtelijke relatie met de andere onderdelen van de buitenplaats

RIJKSDIENST VOOR DE MONUMENTENZORG

bladzijde
6BESLUIT
987444-----
Samenstellend onderdeel van het complex is:Provincie : Utrecht
Gemeente : Zeist

Monumentnummer : 511552

PLAATSELIJKE AANDUIDING

Plaats : Huis ter Heide
Straat : Amersfoortseweg
Huisnummer : bij 18

KADASTRALE AANDUIDING

Kad. Gemeente : Zeist
Sectie : C
Nummer : 1173Kad. Gemeente : Zeist
Sectie : C
Nummer : 1174Kad. Gemeente : Zeist
Sectie : C
Nummer : 1175Kad. Gemeente : Zeist
Sectie : C
Nummer : 1268Kad. Gemeente : Zeist
Sectie : C
Nummer : 1269Kad. Gemeente : Zeist
Sectie : C
Nummer : 678Kad. Gemeente : Zeist
Sectie : C
Nummer : 679

RIJKSDIENST VOOR DE MONUMENTENZORG

bladzijde
7BESLUIT
987444

Kad. Gemeente : Zeist
Sectie : C
Nummer : 973

OMSCHRIJVING

Omschrijving onderdeel 2 (bij Amersfoortseweg 18): HISTORISCHE TUIN-
EN PARKAANLEG.

De buitenplaats bestaat oorspronkelijk uit een huisplaats en een overtuin, die van elkaar gescheiden zijn door de Amersfoortseweg. De betekenis van de historische aanleg rust voornamelijk op de visuele relatie met de overtuin, thans Blookerspark, die middels een zichtas tot stand is gebracht. In 1897 is de aanleg van Zandbergen door tuinarchitect Copijn gereorganiseerd; deze heeft tevens in het begin van de twintigste eeuw het Blookerspark, met behoud van de zichtas, opnieuw ingericht. Het huis Zandbergen wordt omringd wordt door zwaar geboomte, zoals ook op negentiende-eeuwse afbeeldingen te zien is. Voor het huis ligt een open aanleg van een gazon geflankeerd door boomgroepen, die als coulissen van de zichtas functioneren. Aan de rechter zijde van het huis loopt een eenzijdig beplante eikenlaan, die oorspronkelijk leidde naar het koetshuis. Achter deze laan is sinds de achttiende eeuw een rechthoekige moestuin gesitueerd, alwaar de koude- en warme bakken en de fundamenteën van de kassen nog aanwezig zijn. Aan weerszijden van het huis liggen de parkbossen met slingerlanen en reliëf, deze worden genoemd in de verkoopadvertentie uit 1791 met de bewoordingen 'een groot uitgestrekt wandelbosch, doorsneden met laanen en slingers goeggroeiend eik en berken hakhout; en eindelyk een groot bosch beplant met ruim 30 jarige sparren'. Er zijn enkele restanten van het laat achttiende-eeuwse lanenstelsel te herkennen, zoals de gebogen lindenlaan en oude monumentale bomen in het parkbos. De middenas achter het huis is pas aan het begin van de twintigste eeuw aangelegd, oorspronkelijk slingerde de laan in ruime curven naar het heidelandschap (zie tekening Numan ca.1800). Van deze slingerlaan resteert de reeds genoemde lindenlaan. De rechtgetrokken laan staat op de Topografische Militaire Kaart van 1927 voor het eerst aangegeven. In het oostelijke beuken- en sparrenbos is de ijskelder gelegen in een zeer hoog opgeworpen heuvel, die een belangrijk element vormt binnen deze aanleg. Deze heuvel maakt, als uitzichtsheuvel, deel uit van de wandeling en is verfraaid met 'imitatie-rotsblokken' van gecementeerde baksteen waardoor het een folly-achtig karakter krijgt. Bij de ijskelder ligt een (thans droogstaande) vijver in landschapsstijl. Het westelijke bos heeft een vrij transparant karakter. Achter dit bos ligt een weide met een rondwandeling, die ondanks enkele verstoringen toch karakteristiek te noemen is.

Waardering

HISTORISCHE TUIN- EN PARKAANLEG behorende tot de buitenplaats Zandbergen is van algemeen belang:

- vanwege de ouderdom;

Rijksdienst voor de Monumentenzorg

bladzijde
8BESLUIT
987444

- vanwege de gaaf bewaarde 17de-eeuwse relatie tussen het huis en de overtuin;
- vanwege de laat-18de-eeuwse aanleg in landschapsstijl, waarbinnen de hoog opgeworpen heuvel met ijskelder een markant element vormt;
- vanwege de restanten van het laat-18de-eeuwse lanenstelsel;
- vanwege de functioneel-ruimtelijke samenhang met de andere onderdelen van de buitenplaats.

RIJKSDIENST VOOR LE MONUMENTENZORG

bladzijde
9BESLUIT
987444

Samenstellend onderdeel van het complex is:

Provincie : Utrecht
Gemeente : Zeist

Monumentnummer : 511553

PLAATSELIJKE AANDUIDING

Plaats : Huis ter Heide
Straat : Amersfoortseweg
Huisnummer : bij 18

KADASTRALE AANDUIDING

Kad. Gemeente : Zeist
Sectie : C
Nummer : 1268

OMSCHRIJVING

Omschrijving onderdeel (bij Amersfoortseweg 18): IJSKELDER.
In een hoge, kunstmatig opgeworpen heuvel bevindt zich een ijskelder uit ca.1900, die toegankelijk is via een horizontaal portaal met tongewelf. Het portaal wordt geflankeerd door twee recht naar voren springende steunberen. De hoofdvorm van de kelder wordt gevormd door een bakstenen koepelgewelf met een speciale constructie van T-profielijzerbalken, waarboven een doorgemetselde cirkelvormige wand met zware H-profielijzerbalken, die een grote ronde plaatijzeren watertank droegen (in 1976 verwijderd). De watertank was geïsoleerd met een gepleisterde laag stro en turf. Om het zand van de hoge heuvel, de ruimte tussen het koepelgewelf en de watertank bedraagt ca.4 meter, vast te houden zijn gecementeerde bakstenen 'imitatie rotsblokken' aangebracht, waartussen met ijzerdraad bewapende platen als bodembedekker werden gebruikt. Het water werd gebruikt voor de besproeiing van het park.

Waardering

IJSKELDER is van algemeen belang:

- vanwege de ouderdom;
- vanwege de unieke vormgeving en ligging in een zeer hoge heuvel;
- als markant element binnen de historische tuin- en parkaanleg;
- als karakteristiek en functioneel onderdeel van de buitenplaats;
- vanwege de ensemblewaarde.

RIJKSDIENST VOOR DE MONUMENTENZORG

bladzijde
10BESLUIT
987444

Voor de overwegingen die aan dit besluit ten grondslag liggen, wordt verwezen naar de bij dit besluit gevoegde bijlage, die geacht moet worden in dit besluit te zijn herhaald en opgenomen, alsmede naar de bovengemelde omschrijving.

Een afschrift van (de samenvoeging van) mijn besluiten zal, onder gelijke dagtekening, worden verzonden aan de overige belanghebbende(n).
Elke belanghebbende wordt uitsluitend in kennis gesteld van de voor hem/haar relevante complex-onderdelen.

Burgemeester en wethouders van de gemeente waarin het monument is gelegen, leggen dit besluit op de secretarie ter inzage. De burgemeester maakt de terinzagelegging op de gebruikelijke wijze bekend.

Op grond van artikel 7:1 van de Algemene wet bestuursrecht kan degene wiens belang rechtstreeks bij een besluit is betrokken daartegen binnen zes weken na de dag waarop het aangevallen besluit bekend is gemaakt, een bezwaarschrift indienen bij het bestuursorgaan dat het besluit heeft genomen. Een dergelijk bezwaarschrift dient u te adresseren aan het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, Cfi/FJZ t.a.v. de Commissie voor de bezwaarschriften, Postbus 606, 2700 ML Zoetermeer.

Tenminste deze beschikking of een kopie daarvan moet bij het bezwaarschrift worden gevoegd.

De Staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen,
mr. drs. C.H.J. van Leeuwen,
namens deze,
de Directeur van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg,
voor deze,
het Hoofd Monumentenregistratie en Subsidies,

w.g.

(mr. M.P. Otten)